

ETIMOLOGII PUȘCARIENE CONTROVERSATE (III)

În prezenta contribuție continuăm analiza explicațiilor etimologice date, acceptate sau respinse de Sextil Pușcariu pentru o serie de cuvinte, cele mai multe de origine latină.

ARÍN se întâlnește în dacoromână cu variantele *árin*, *árine*, *arinde*, *aníne* etc., în aromână cu variantele *árin*, *anín* și în meglenoromână în forma *rin*.

Inițial, Sextil Pușcariu (în PEW) a acceptat, după HEM 1205 și Densusianu HLR I 119, etimonul latin **alnīnus*, un derivat de la *alnus* ‘arin’, citând însă și forma sardă *álinu* ‘idem’.

Pe baza unei informații bibliografice mai bogate, în paragraful etimologic din DA va afirma că „etimologia e nelămurită, deși legătura etimologică cu *alnus* e neîndoioasă” și va menționa cele două etimoane reconstruite propuse până atunci: lat. **alninus* și lat. **alīnus*, cel de-al doilea existent în LM, vol. I și susținut de Candrea (1905, p. 1120–1126) prin citarea formei sarde *álinu* și a variantelor bănățene cu accentul pe prima silabă: *árin*, *árine*.

În legătură cu **alninus*, Sextil Pușcariu afirmă că „rămâne însă neexplicată trecerea lui *ln* > *nn*”, fiindcă „asemănarea cu *balneum* > **ba(n)neu* și cu **alneu* > retoroman (surselvic) *oign* și (engadin) *aign* [...] nu-i perfectă, întrucât în cazurile acestea avem grupul *lnĭ*”, iar în legătură cu **álinus*, că acesta „ar putea corespunde însă și lui *alnus*, cu epenteza obicinuită la sarzi, ca în *aliga* < *alga*, *ulumu* < *ulmus* etc.” (PEW). După 20 de ani, Sextil Pușcariu (1924–1926, p. 1386) îl explică pe *arin*, ca și pe sardul *álinu*, din lat. **alīnus*. La această explicație se referă și în 1994, p. 99 (lucrare definitivată în 1943), când, după ce dă exemple de cuvinte în care accentul s-a deplasat de pe silaba a II-a pe prima (*cătina* < *cătina* < lat. *catēna*, *cánunt* < *cărunt* < lat. *canūtus*), afirmă: „Cazul invers se pare că îl avem în *arín* (*anín*) alături de *árin* (prin Banat)”.

I.-A. Candrea și Ov. Densusianu, având convingeri diferite în legătură cu originea cuvântului, pur și simplu nu-l inserează în CDDE, iar CADE îl lasă fără explicație etimologică.

**Alninus* mai e dat de TDRG¹, SDLR, DEX^{1,2} (ca probabil) și de BDG, iar **alīnus*, de CDER. În DM, acesta din urmă apare fără asterisc, probabil din greșeală, pentru că până acum nu am reușit să găsim sursa în care ar fi atestat.

Etimonul latin **alnius*, pe care îl propune MDA, poate fi o greșeală în loc de **alninus* (prin omiterea literei *n*) sau în loc de **alīnus* (prin scrierea la locul greșit a literei *i*) ori o fază evoluată din **alneu(s)*. În românește, lat. **alnius* ar fi evoluat la **ánnĭu* > **áńu* > *aiu* > *ai*. Cf. lat. *anni* (pl. lui *annus*) > rom. **annĭi* > *áni* > *ań* > *ai*).

În fine, în DELR, după mențiunea ca etimologia este nesigură, sunt reproduse ca probabile etimoanele **alninus* și **alinus*, iar ca greșit, v.gr. *άλων*, propus de G. Giuglea. Printre dicționarele citate la primul etimon figurează și REW, numai că acolo cuvântul apare fără asterisc, urmat, între paranteze, de precizarea izvorului în care este atestat: *Lex Salica*. Textul este reprodus de Mihăescu LL, p. 28: „quattuor fustis alninos super caput suum frangere”.

Așadar, lat. *alnīnus* a evoluat în românește la *anín* > *arín* (prin disimilare), *ánin*, *árin* (prin deplasarea accentului).

BĂȘICĂ. PEW, urmat de DU, explică verbul *a se bășica* (ar. *bișicare*) din lat. *vesico*, *-are*, la fel ca Densusianu HLR, vol. I, p. 166, care indică sursa unde este atestat cuvântul latin („Théod. Priscien, *Euporiston*, éd. Rose, I, 88”). Din aceeași sursă, în Guțu 1983 găsim forma *vesico*, *-are*, iar în Mihăescu LL, p. 308, *vesicare*, dată și în MDA. TDRG^{1,3} menționează ambele forme latine.

CDDE presupune o formă latină populară **bessīcare* [= *vesīcare*] (> alb. *pšik*, friul. *višia*, it. *vesicare*, v.fr. *vescier*, nprov. *vessigá*); CADE, **bīssīcare* (scăpare în loc de *bessīcare*), iar REW, **věssīcare*, etimon la care Al. Graur (1937) nu are nicio obiecție. Și totuși, SDLR, DM, DEX^{1,2}, BDG derivă cuvântul din *bășică*.

CDER îl dă derivat românesc, dar apreciază că poate proveni „și direct din lat. *vessicare*”. Și DELR indică două posibilități: din lat. **vessicare* [sic!] sau din *bășică*.

DESCĂRCĂ. Densusianu HLR, vol. I, p. 169, PEW, TDRG^{1,3}, DU, REW, CADE, DEX^{1,2}, DDA, BDG, MDA socotesc că *a (se) descărca* (ar. *discarcu*, megl. *discarc*) este moștenit din lat. *discarricare*, care s-a păstrat și în alb. *škarkoň*, *tšarkoň*, it. *scaricare*, log. *izgarrigare*, eng. *skarđer*, friul. *diskariyá*, pv., sp., *descargar*, fr. *décharger*, cat., pg. *descarregar*. SDLR dă, greșind, etimonul cu asterisc. În FCLR 17 se admite și posibilitatea formării de la *a încărca*, prin substituirea prefixului *în-* cu *des-*. În DLR se indică doar această posibilitate. Deci ar fi vorba de un cuvânt păstrat în 8 limbi romanice și în albaneză, dar în română nu, ceea ce, evident, nu e de crezut. Pentru atestarea cuvântului latin, vezi Densusianu HLR, vol. I, p. 169 și Mihăescu LL, p. 26.

DESCUIĂ. Pentru acest verb s-au dat mai multe soluții etimologice: 1. lat. *discuneare* (atestat în forma *discuneatus*), care s-a păstrat și în tir. *descognar*, sard. *diskundzare* (Densusianu HLR, vol. I, p. 169, PEW, DU, CADE, DM, DEX^{1,2}, BDG); 2. lat. *discuneare* sau derivat de la *cui* (SDLR); 3. lat. *discuneare* sau derivat de la *a încuia* (CDER, MDA); 4. derivat românesc de la *cui* (TDGR^{1,3}); 5. „< lat. *discuneare* [...] sau derivat românesc de la *a încuia* ori derivat parasintetic de la *cui*” (FCLR) și 6. derivat de la *a încuia*, prin substituire de prefix (DLR).

DESCULT este considerat element moștenit din lat. **dīsculcius* (Meyer-Lübke 1894, p. 619; Candrea 1894, p. 78; PEW; CDDE, TDRG^{1,3}; REW; DU; SDLR; DM; DEX^{1,2}; BDG).

A. Graur (1937, p. 19) și CDER apreciază ca mai probabilă derivarea de la *a (se) desculța*, iar MDA indică doar această soluție etimologică. DDA și DLR dau etimonul ca atestat. El s-a mai păstrat în log. *iskultsu*, friul. *diskolts* și în unele dialecte italiene (vezi CDDR, REW).

DESCULTĂ (ir. *rescutsō*) a fost explicat din lat. *disculcio*, *-are*, atestat la Diomedes (PEW, TDRG^{1,3}, CADE, MDA, FCLR, p. 17). Nu știm din ce motive în CADE, DM, BDG etimonul apare cu asterisc. Probabil din CADE l-a luat DEX^{1,2}, care admite și posibilitatea derivării de la *desculț*. După REW, DLR s-a format de la *desculț*. Pentru atestările etimonului latin, vezi și Mihăescu LL, p. 26, 290. Acesta s-a păstrat și în unele dialecte italiene (vezi CDDE).

DESPĂRȚI. Densusianu HLR, vol. I, p. 170 citează sursa în care e atestat lat. *dispartire* (= clasicul *dīspertīre*) > rom. *a (se) despărți*. Scăpând din vedere această informație, PEW explică verbul *a (se) despărți* (ar. *dispartu*, megl. *dispart*) din lat. **dispartire*, păstrat și în it. *spartire*, prov. *departir*, fr. *départir*, cat., sp., pg. *despartir*.

Deși și în CDDE se indică sursa în care este atestat și tot ca atestat e dat și în REW, etimonul apare cu asterisc în TDRG¹, CADE, SDLR, DM, DEX^{1,2}, BDA, MDA și FCLR, p. 17, dar corect în DLR.

Îl consideră derivat de la *parte* CDER, TDRG³. În FCLR, p. 17 sunt acceptate trei posibilități: „lat. **dispartire* sau de la *împărți* ori derivat parasintetic de la *parte*”.

DEZLEGĂ. În privința originii acestui verb, avem trei opinii: 1. moștenit din lat. *disligare* (Densusianu HLR, vol. I, p. 169; PEW; TDRG^{1,3}; CDDE; DU; CADE; DM; DEX^{1,2}; DDA; Mihăescu LL, p. 26, 290; BDG), care s-a păstrat și în it. *slegare*, engad. *slier*, friul. *dizleá*, fr. *déliier*, prov. *deslegar*, cat. *deslligar*, sp., pg. *desligar*; 2. derivat românesc de la *a lega* (SDLR, DLR) sau probabil derivat românesc (Graur 1937, p. 19); 3. < lat. *disligare* sau derivat românesc de la *lega* (CDER, FCLR 18).

DOGAR există și în ar. în forma *dugar*. Este element moștenit pentru PEW; CDDE; Pascu 1916, p. 88; DU; REW; Rosetti 1986, p. 177 și creație internă pentru TDRG^{1,3}; CADE; Graur 1937, p. 19 („*dogar* este certainement un dérivé roumain de *doagă*”); SDLR; DM; DEX^{1,2}; BDG; MDA; FCLR, p. 71.

CDER găsește mai probabilă soluția derivării interne cu suf. *-ar*. Din REW rezultă că lat. *dogarius* nu s-a păstrat numai în limba română, cum credeau Al. Rosetti (1986) și Viorica Pamfil (1977, p. 207), ci și într-un dialect romanic.

Forma *dugar* este etimologică. În dacoromână ea a fost modificată în *dogar*, sub influența lui *doagă*.

DUȘ. E un cuvânt popular, întrebuițat mai ales la plural: *duși*. DLR îl definește ‘stare sufletească, dispoziție; toane, chef, capriciu’. Ne este familiar din graiul natal (Bonțida CJ) și din multe localități din zona Someșurilor în expresia *a avea duși*, pe care mulți informatori ne-au glosat-o ‘a avea draci’; cf. și în DLR: *a avea draci* = a fi rău dispus, enervat, furios, a căuta să facă rele.

Densusianu HLR, vol. I, p. 202 arată că ‘*Duși* repose sur *dusius* qui est attesté dans quelques auteurs et dont l’origine celtique est confirmée par un passage de Saint Augustin, *De civit. Dei*, 15, 23: *quosdam daemones quos dusios Galii nuncupant* (cf. *Corp. gl.*, V, 597; A. Holder, *Altcelt. Sprachschatz*, I, 1387). Le roumain *duși* a conservé la signification de ‘démon, esprit malfaisant’; de même le rtr.’. Explicația este acceptată de DM, Mihăescu LL, p. 309.

PEW o respinge, afirmând că *duși* este pl. cuvântului *duh*. Același lucru îl susține Pușcariu și în 1994, p. 287. DU îl compară cu *duh* (pl. *duși*).

TDGR^{1,3} e de părere că provine din participiul verbului *a duce*. CADE, MDA și DLR îl consideră împrumutat din v.sl. *duša*, SDLR, din pl. *duši* (sg. *duhú* ‘duh’), iar Dorin Gămulescu (1974, p. 130), din scr. *duša* ‘anima’, ‘animus’. CDDE, DEX^{1,2}, BDG nu-l înregistrează.

Dusius figurează și în REW, cu urmași în retoromană și franceză.

ÎNFOCĂ. Verbul înseamnă 1. ‘a pune foc la ceva, a da foc, a aprinde, a arde (pe cineva sau ceva) în foc, a înfierbânta în foc, a încălzi la foc, a încălzi până la incandescență’; 2. (fig.) a se aprinde (de patimă, mânie, indignare etc.), a se înfierbânta, a se înflăcăra; a se pasiona; a se agita; a se excita; a se irita, a se surexcita’ (DA); 3. ‘a se inflama’, sens familiar nouă din graiul natal și din zonă, atestat de DA la *înfocat* ‘inflat’, *înfocare*, *înfăcăciune* și *înfocătură* ‘aprinde’ (termeni din medicina populară).

Înfocat ‘cu febră’ și *înfăcăciune* ‘febră’ se folosesc în Maramureș (ALRR–Mar. I h 152), nordul Transilvaniei (ALRR–Trans. II h 199/242), jumătatea de nord a Crișanei (NALR–Criș. I h 190). CDDE îl consideră moștenit din lat. **infocare*, păstrat și în it. *infocare*, log. *infogare*, v.fr. *enfouer*, v.sp., pg. *enfogar*.

**Infocare* nu figurează în REW. Forma normală trebuia să fie *a înfuca*, cu lat. *o* neaccentuat > rom. *u*. Probabil de aceea toate celelalte dicționare (TDRG^{1,3}, CADE, DA, SDLR, DM, CDER, DEX^{1,2}, BDG, MDA) sau alte lucrări (FCLR, p. 24, 62) îl derivă de la *foc*. Cuvântul nu există în dialectele sud-dunărene.

Credem că aveau dreptate Candrea și Densusianu (în CDDE). Cum a arătat Mihăescu LL, p. 27, 283, *infocare* este atestat în latina târzie cu sensul ‘a se inflama’, sensul vechi și regional al lui *a se înfoca*. Permanentă legătură cu baza *focus* > *foc* a putut împiedica transformarea fonetică amintită mai sus.

ÎNSEILĂ. Verbul înseamnă ‘a coase, cu împunsături rare, în mod provizoriu, până la cusutura definitivă (care se poate face cu mai multă înlesnire și mai multă grijă după această operație prealabilă); p. a n a l. a prinde o haină cu acul, numai așa de formă, nu pentru mult timp’; 2. ‘a coase cu tighel’ (DA). Are mai multe variante: *însăila, însăiela, însela, înseilui*.

După LM, vol. III, p. 320 este foarte probabil ca *însăilare* să provină din lat. *insaliare* < *insalire* = *sarire* („foarte probabile ca *insalire* [= *însăilare* = *însăila* – nota n., D.L.] e in locu de *insaliare*, ca *scaiba*, in locu *scabia*, co *insaliare* e in locu de *insalire* = *in-salire* = *sarire*, asiă in câtu sensulu primitivu allu coventului e ‘a lucra pre sarite, lassandu parti de lucru in intervale mari’ ”). Cihac, vol. II, p. 324 îl explică din „v.sl. *šiti-šija, (šivq)* suere, *šilo* subula [...]”. TDRG^{1,3} îl derivă din substantivul *saiá* (pl. *saiete*) l. ‘(învechit și popular) ‘ață pentru însăilat’; ‘p. e x t. cusătură provizorie cu împunsături rare; s p e c. (învechit) cusătură ornamentală cu împunsături rare’, explicație preluată de DM și MDA.

G. Giuglea (în DR IV 1553) reconstruiește un etimon latin **subellare* ‘a prinde cu acul’ (influențat de *fibillare*). După N. Drăganu (1927–1928, p. 369), este împrumutat din ung. *szélel-* ‘a trage (cu cretă sau prin cusutul cu ață albă) o linie pe marginea stofei, pentru ca să se poată tivii sau coase nasturii (bumbii) mai ușor’, un derivat de la *szél* ‘margine’.

Găsind neconvingătoare etimologiile propuse, Sextil Pușcariu, în DA, lasă cuvântul cu „etimologia necunoscută”. Explicația lui H. Tiktin (TDRG) nu i se pare plauzibilă din cauză că am avea a face cu un derivat, răspândit (și) în Ardeal, „dintr-un cuvânt de origine turcească”. Cea a lui G. Giuglea, „din punct de vedere morfologic, e greu de admis”.

SDLR îl explică din goticul *insailjan* ‘a lega cu funii’, comparându-l totodată și cu ung. *szál*.

Ion I. Russu (1948), după ce apreciază că etimologiile de până atunci sunt „inadmisibile [...] și toate se elimină de la sine” (p. 182), explică verbul dintr-un etimon autohton reconstruit **insegillare*, format din arhetipul autohton „**segill-* a radicalului indoeuropean **seg (seng)* ‘a prinde cu ace (sau copcii), a înseila’; p. 182–183). Explicația este reluată în Russu 1981, p. 334.

CDER pleacă de la *sáilă* ‘ață de însăilat’ [sic!] (cuvânt dat de SDLR din sudul Moldovei, dar cu sensul de ‘însăilătură’, și explicat „indirect din germ. *Seil* ‘funie’ adică ‘ață’ ”), care ar proveni, din *săială* („deși schimbarea de accent apare rar”), acesta fiind un singular nou refăcut după *saiete*, pl. lui *saia*. BDG, DEX^{1,2} îl compară cu *saia*. DU, CADE nu dau explicație etimologică.

Cum a arătat Mihăescu LL, p. 290, *a înseila* este moștenit din lat. *insiliare* ‘a înseila’, atestat în latină.

LĂUDĂCIÚNE este un cuvânt învechit, care înseamnă ‘laudă’. În ar. are forma (a)*lăvdăciune*.

Pentru PEW, CDDE, DA, CDER și DDA, este moștenit din lat. *laudatio*, *-onem*. CDDE precizează că s-a păstrat și în portugheză (*louvação*). REW nu-l înregistrează.

Este derivat de la *a (se) lăuda* (cu suf. *-ăciune*) în MDA și (cu suf. *-ciune*) în DLR. Alte dicționare nu-l înregistrează.

LEGĂMÂNT (ar. *ligămintu*) este explicat de PEW, Pascu 1916, p. 49, TDRG¹, CADE, REW, SDLR, DM, DEX^{1,2}, BDG, MDA din lat. *ligamentum*, păstrat și în it. *ligamento*, pg. *liamento*.

În DA, Sextil Pușcariu admite că poate fi „derivat din *lega*, prin suf. abstr. *-ământ* sau moștenit din lat. *ligamentum* ‘legătură’ ”.

În CDER, DLR, FCLR, p. 154 este derivat din *a lega*, cu suf. *-(ă)mânt*.

MUȚÍ. Verbul *a muți* este explicat de PEW, CDDE, CADE, REW din lat. **mutire* (< clasicul *mutescere*), care s-a păstrat și în v.fr. *muir* și în prov. *mudir*. TDRG^{1,3}, DLR, DEX^{1,2}, BDG, MDA îl consideră derivat din adj. *mut*.

OLÁR este explicat din lat. *ollarius* de PEW; CDDE; Pascu 1916, p. 88; DU; CADE; REW; DM; Mihăescu LL, p. 288; FCLR, p. 69 și considerat derivat românesc de DEX^{1,2}, DLR, BDG, MDA. După A. Graur (1937, p. 30), este „fait très probablement en roumain sur *oală*”, iar după CDER, „probabil din lat. *ollarius*”. S-a mai păstrat în piemontezul *olé*, v. fr., prov. *olier*, cat. *oller*, sp. *ollero*, pg. *oleiro*.

Ollarius a evoluat în mod normal la *ular*, formă conservată în ar. și, regional, în dacoromână. A fost notată de Emil Petrovici în Peștișani GJ (ALR II 6480/836). Ca nume de familie, *Ular* a fost semnalat în Țara Hațegului HD (vezi Densusianu 1915, p. 79). Din *ular* s-a refăcut forma *olar*, sub influența lui *oală*.

RUGĂMÂNT (me gl. *rugămint*) este considerat de PEW și Pascu 1916, p. 49 moștenit din lat. *rogamentum*. REW îl dă s.v. *rogare*, la capitolul derivate, dar precizează că „*rugământ* entfernt sich begrifflich von ROGAMENTUM”.

TDRG^{1,3}, CADE, CDER, DEX^{1,2}, BDG, MDA, FCLR, p. 154 îl derivă din *a ruga*.

SCRÉME. Verbul *a se screme* a fost explicat de Cihac, vol. I, p. 248 din lat. *exprimere*, care are, printre altele, sensurile: 1. ‘a face să iasă prin apăsare, a extrage; 2. ‘(fig.) a face să iasă cu greu, a stoarce, a scoate, a smulge etc.’ (Guțu 1983). Etimologia a fost acceptată de DU, REW, CDER, DLR, MDA.

Sextil Pușcariu (1901, p. 828) consideră că etimonul acesta este bun pentru ar. *sprimeare* ‘sforțările pe care le face femeia când naște’, dar nu și pentru *a se screme*, precizând că „sensul de ‘sforțări făcute pentru a-și descărca stomacul’, pe care îl are cuvântul dacoromân, ne face să ne gândim involuntar la *excrementum*”. După părerea lui, *a se screme* reprezintă „un tip **excrēmere*, născut din fuziunea lui

exprimere cu excrementum”. Explicația aceasta a fost menținută în PEW și în Pușcariu 1931–1933, p. 114. A contestat-o Ov. Densusianu (în „România”, XXXIII, 1904, p. 285). Plecând de la ea, unele dicționare dau etimonul *exprimere*, dar urmat de precizări: „*k* für *p* nach *excrementum* ‘Auswurf’ od. Dissimilation von *p–m* zu *k–m*” (TDRG^{1,3}), „influențat de *excrementum*” (CADE), „supt infl. lui *excrementum*” (SDLR), „după *excrementum*” (DM). DEX^{1,2} nu-l dă, limitând explicația etimologică la „cf. lat. *excrementum*”. BDG îl lasă fără etimologie.

După G. Giuglea (1921–1922, p. 402), substituirea lui *p* cu *c* ar fi rezultatul contaminării cu vechi germanul *krimman*, ipoteză respinsă de Al. Rosetti (1986, p. 223) și CDER.

URĂCIUNE (ar. *urăciune*) este un cuvânt rar, care înseamnă ‘binecuvântare, urare’. După PEW, este continuatorul latinescului *oratio*, *-onem*, păstrat și în prov. *orazo*, fr. *oraison*, sp. *oracion*, pg. *oração*. Aceeași opinie o au G. Pascu (1916, p. 24), Densusianu HLR, vol. II, p. 501, Al. Rosetti (1986, p. 532), DDA, Cătălina Vătășescu (1997, p. 413) etc.

SDLR admite derivarea din „*urez* sau lat. *auguratio*, *-onis*”. TDGR^{1,3}, DLR și MDA îl derivă greșit de la *a ura* (cu suf. *-ăciune*), ignorând faptul că forma din Codicele Voronețean este *urăciure*, deci cu rotacism, și că rotacismul este un fenomen fonetic caracteristic elementelor latine din limba română.

VĂRGĂT. PEW îl consideră moștenit din lat. *vīrgatus*, ca it. *vergato*, fr. *vergé*. REW completează cu prov. *vergat*. Aceeași explicație o găsim și în CADE și avem convingerea că este cea justă.

După A. Graur (1937, p. 40), „est fait en roumain sur *vărga*” [sic!]. CDER îl menționează între derivatele de la *vargă*, cu precizarea că „ar putea să provină și din lat. *vīrgātus*”. Pentru TDRG³, SDLR, DM, DEX^{1,2}, BDG, MDA și DLR este derivat românesc de la *vargă* cu suf. *-at*.

În aromână și meglenoromână are forma *virgat*.

VÂNĂ. PEW, CADE, SDLR, DM, DEX^{1,2}, CDER, MDA explică verbul *a vâna* din etimonul latin reconstruit **veno*, *-are* în locul clasicului *venor*, *-ari*.

REW îl dă fără asterisc, deci ca atestat, dar nu indică sursa în care se găsește. TDRG³, DU, ILR, vol. II, p. 308 și DLR indică etimonul *venari*, ceea ce este greșit, pentru că, după cum se știe, în latina populară verbele deponente (= verbele cu formă pasivă și înțeles activ) devin verbe active, trec la flexiunea activă. „În limbile romanice, din flexiunea deponentelor n-a rămas nicio urmă” (ILR, vol. I, p. 169).

După cum a arătat Teresa Ferro (2003, p. 70), forma activă *venare* în loc de *venari* se întâlnește la Plaut și apoi la diverși autori.

VÂNĂT 1. ‘(mai ales în legătură cu verbe ca *a ieși*, *a umbla*, *a merge*, *a se duce* etc.; adesea precedat de prepoziția *la*) faptul de a vâna; vânătoare’; 2. ‘ceea ce vâ-

nează cineva; (la pl.) diferite soiuri de animale vâdate; p. r e s t r. carnea unui animal vâdat'; 3. (rar) pescuit (DLR) este explicat de PEW, DU și REW din lat. *venatus*, -um 'idem' (vezi Guțu 1983), păstrat și în cat. *venat*, sp. *venado*, pg. *veado*.

CADE, DM, DEX^{1,2}, DLR și TDRG³, FCLR, p. 284 îl socotesc formație românească de la *a vâna*. A. Graur (1937, p. 39) apreciază că „est plus probablement un dérivé roumain”, opinie preluată și în ILR, vol. II, p. 169. După CDER, poate fi și „direct din lat. *venatus*”. MDA indică ambele posibilități. SDLR și BDG nu dau explicație etimologică.

În Psaltirea Hurmuzachi găsim forma *vârat* pentru *vânat* (vezi Densusianu HLR, vol. II, p. 115).

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

- ALR II = Material inedit, adunat de Emil Petrovici pentru ALR II (aflat la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca al Academiei Române).
- ALRR–Mar. = Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureș*, vol. I, București, Editura Academiei R.S.R., 1969.
- ALRR–Trans. = Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*, vol. II, București, Editura Academiei Române, 1997.
- BDG = Vasile Breban, *Dicționar general al limbii române*. Ediție revăzută și adăugită, vol. I–II, București, Editura Enciclopedică, 1992.
- CADE = *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”*. Partea I. *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, de I.-Aurel Candrea, București, Editura Cartea Românească, [1931].
- Candrea 1894 = Aureliu Candrea, *Câteva substrate latine vulgare*, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, București, VII, 1894, fasc. 1, p. 68–96.
- Candrea 1905 = I. Aureliu Candrea, *Din elementele latinești ale limbii române*. Seria III, în Conv.Lit. XXXIX, 1905, p. 1120–1126.
- CDDE = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine* [A–Putea], București, Atelierele Grafice Socec & Comp. Societate Anonimă, 1907–1914.
- CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*. Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Editura Saeculum I.O., 2001.
- Cihac I, II = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, [vol. I.]. *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*, Francfort s/M., Ludolphe St-Goar, 1870; [vol. II.]. *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Francfort s/M., Ludolphe St-Goar, 1879.
- CL = „Cercetări de lingvistică”, Cluj, I, 1956 și urm.
- ConvLit. = „Convorbiri literare”, Iași, apoi București, I, 1867–1868 și urm.
- DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române (DA)*. Întocmit și publicat după îndemnul și cu cheltuiala Maiestății Sale Regelui Carol I, Tomul I, Partea I, A–B, București, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, 1913; Partea II, C, Tipografia ziarului Universul, București, 1940; Partea III, Fascicula I, D–DE [fără specificarea privind contribuția Regelui], București, Universul. Întreprindere Industrială a Statului, 1949; Tomul II, Partea I, F–I, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria națională, 1934; Partea II, Fasc. I–III. *J–Lojniță*, București, Tipografia ziarului Universul SA, 1937, 1940, 1948.
- DDA = Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*. Ediția a doua augmentată, București, Editura Academiei R.S.R., 1974.
- DELRL = *Dicționarul etimologic al limbii române (DELRL)*. Volumul I, A–B. Tiraj nou, revizuit, București, Editura Academiei Române, 2012.

- Densusianu HLR = Ovide Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, vol. I. *Les origines*, Ernest Leroux, Paris, 1901; vol. II. *Le seizième siècle*, Paris, Librairie Ernest Leroux, 1914–1938.
- Densusianu 1915 = Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, Atelierele Grafice Socec & Co., Societate Anonimă, 1915.
- DEX^{1,2} = *Dicționarul explicativ al limbii române*, [București,] Editura Academiei R.S.R., 1975; ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
- DLR = Academia Republicii Socialiste România, *Dicționarul limbii române (DLR)*, serie nouă, Tomul VI, *Litera M*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1965–1968; Tomul VII, Partea 1, *Litera N*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971; Partea a 2-a, *Litera O*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969; Tomul VIII, *Litera P*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Partea 1, 1972; Partea a 2-a, 1974; Partea a 3-a, 1977; Partea a 4-a, 1980; Partea a 5-a, 1984; Tomul IX, *Litera R*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975; Tomul X, *Litera S*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Partea 1, 1986; Partea a 2-a, 1987; București, Editura Academiei Române, Partea a 3-a, 1990; Partea a 4-a, 1992; Partea a 4-a 1994; Tomul XI, Partea 1, *Litera Ș*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1978; Partea a 2-a, *Litera T*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1982; Partea a 3-a, 1983; Tomul XII, Partea 1, *Litera Ț*, București, Editura Academiei Române, 1994; Partea a 2-a, *Litera U*, București, Editura Academiei Române, 2002; Tomul XIII, *Litera V*, Partea 1, București, Editura Academiei Române, 1997; Partea a 2-a, 2002; Tomul XIV, *Litera Z*, București, Editura Academiei Române, 2000; Tomul I, Partea a 3-a–Partea a 6-a, *Litera D*, București, Editura Academiei Române, 2006–2009; Partea a 7-a–Partea a 8-a, *Litera E*, București, Editura Academiei Române, 2009–2010; Tomul III, *Literele J, K, Q*, București, Editura Academiei Române, 2010; Tomul IV, V, *Litera L*, București, Editura Academiei Române, 2008.
- DM = *Dicționarul limbii române moderne*, [București,] Editura Academiei R.P.R., 1958.
- DR = „Dacoromania”. Buletinul „Muzeului Limbei Române”, I, 1920–1921 (apărut: 1921); II, 1921–1922 (apărut: 1922); III, 1922–1923 (apărut: 1924); IV, partea I și partea a II-a, 1924–1926 (apărut: 1927); V, 1927–1928 (apărut: 1929); VI, 1929–1930 (apărut: 1931); VII, 1931–1933 (apărut: 1934); VIII, 1934–1935 (apărut: 1936); IX, 1936–1937 (apărut: 1938); X, partea I [și partea a II-a] (apărut: 1941, 1943); XI (apărut: 1948).
- Drăganu 1927–1928 = N. Drăganu, *Etimologii*, în DR V, 1927–1928, p. 328–378.
- DU = Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*. A cincea edițiune, [Craiova,] Editura Scrisul Românesc, [1925].
- FCLR = *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea–al XVIII-lea*. Coordonator: Magdalena Popescu-Marin. Colectivul de elaborare: Eugenia Contraș, Cristina Gherman, Finuța Asan, Rodica Ocheșeanu, Magdalena Popescu-Marin, București, Editura Academiei Române, 2007.
- Ferro 2003 = Teresa Ferro, *Latino, romeno e romanzo. Studi linguistici*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2003.
- Gămulescu 1974 = Dorin Gămulescu, *Elementele de origine sârbocroată ale vocabularului dacoroman*, București–Pančevo, Editura Academiei R.S.R.–Novinsko preduzeće „Libertatea”, 1974.
- Giuglea 1921–1922 = G. Giuglea, *Cuvinte și lucruri*, în DR II, 1921–1922, p. 327–402.
- Graur 1937 = A. Graur, *Corrections roumaines au REW*, în BL, V, 1937, p. 80–124.
- Guțu 1983 = G. Guțu, *Dicționar latin-român*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- HEM = B. Petriceicu Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și populare a românilor*, vol. II, București, Stabilimentul Grafic Socecu & Teclu, 1893.
- ILR I, II = *Istoria limbii române*, vol. I. *Limba latină*, București, Editura Academiei R.P.R., 1965; vol. II, București, Editura Academiei R.S.R., 1969.
- LM = A. T. Laurian și I. C. Massim, *Dicționarul limbei romane*, București, tom. I (A–H), 1871 [în realitate: 1873]; tom. II (colaboratori Iosef Hodoș și G. Barițiu: I–Z), 1876; tom. III: *Glossariu, care cuprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor, cum și cele de origine înduioasă*, 1871 [în realitate: 1877].

- MDA = *Micul dicționar academic*, vol. I–IV, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001–2003.
- Mihăescu LL = H. Mihăescu, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, București–Paris, Editura Academiei R.S.R.–Les Belles Lettres, 1978.
- Meyer-Lübke 1894 = Wilhelm Meyer-Lübke, *Grammatik der romanischen Sprachen*, Zweiter Band: *Formenlehre*, Leipzig, Fues's Verlag, O. R. Reisland, 1894.
- NALR–Criș. = Ionel Stan, Dorin Urișescu, *Noul Atlas lingvistic român. Crișana*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1996.
- Pamfil 1977 = Viorica Pamfil, *Despre elementele latine păstrate numai în limba română*, în CL, XXII, 1977, nr. 2, p. 205–208.
- Pascu 1916 = G. Pascu, *Sufixe românești*, București, Editura Librăriei Socec & Co, 1916.
- PEW = Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*, I. *Lateinisches Element*, Heidelberg, Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, 1905.
- Pușcariu 1901 = Sextil Pușcariu, *Studii și notițe filologice*, I. *Etimologii*, în ConvLit., XXXV, 1901, nr. 9, p. 813–832.
- Pușcariu 1924–1926 = Sextil Pușcariu, *Pe marginea cărților*, în DR, IV, 1924–1926, p. 1303–1409.
- Pușcariu 1931–1933 = Sextil Pușcariu, *Etimologii*, în DR, VII, 1931–1933, p. 103–123.
- Pușcariu 1994 = Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. II. *Rostirea*, [ediția a doua,] București, Editura Academiei Române, 1994.
- REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*. 3., völlig neu bearbeitete Auflage, Heidelberg, Winter, 1935.
- Rosetti 1986 = Al. Rosetti, *Istoria limbii române*. Ediție definitivă, [București,] Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.
- Russu 1948 = Ion I. Russu, *Cuvinte autohtone în limba română*, în DR XI, [1948], p. 149–183.
- Russu 1981 = I. I. Russu, *Etnogeneza românilor. Fondul autohton și componenta latino-romanică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
- SDLR = August Scriban, *Dicționarul limbii românești (etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*. Edițiunea întâia, Iași, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939.
- TDRG^{1,3} = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, vol. I–III, București, Imprimeriile Statului, 1903–1924; 3., neubearbeitete Auflage von Paul Miron und Elsa Lüder, Cluj-Napoca, Editura Clusium. Band I. A–C, 2000; Band II. D–O, 2003; Band III. P–Z, 2005.
- Vătășescu 1997 = Cătălina Vătășescu, *Vocabularul de origine latină din limba albaneză în comparație cu româna*, București, Editura Vavila Edinf SRL, 1997.

Simbolurile pentru județe: HD = Hunedoara; CJ = Cluj; GJ = Gorj; MM = Maramureș; MS = Mureș; SB = Sibiu; SJ = Sălaj.

Când ne referim la materialul încă nepublicat adunat pentru atlase, după sigla fiecăruia (ALR I, ALR II, NALR) urmează numărul întrebării din chestionarul respectiv, despărțit prin bară oblică de numărul (numerele) cartografic(e) al(e) localității (localităților) anchetate. În cazul unor cuvinte sau sensuri menționate după DA, DLR ori MDA, am indicat și sursele de unde aceste dicționare le extrag, utilizând abrevierile lor.

ABREVIERI

adj. = adjectiv; alb. = albanez(ă); ar. = aromân(ă); bg. = bulgar(ă); cat. = catalan(ă); cf. = (lat.) *confer*; clas. = clasică; dim. = diminutiv; dr. = dacoromân(ă); eng. = engadinez(ă); fig. = figurat; fr. = francez(ă); friul. = friulan(ă); h = hartă, hărți; ir. = istoromân(ă); it. = italian(ă); înv. = învechit; lat. = latin(ă); lat. dun. = latina dunăreană; lat. vulg. = latina vulgară; lit. = literar; loc. cit. = locul citat; Mold. = Moldova; magh. = maghiar(ă); megl. = meglenoromân(ă); ngr. = neogrec; n. n. = nota noastră; nprov. = neoprovensal(ă); nr. = număr; p. = pagină; p. a n a l. = prin analogie; p. e x t. = prin extensiune; pg. = portughez(ă); p. g e n e r. = prin generalizare; pl. = plural; pop. = popular; pref. =

prefix; p. r e s t r. = prin restricție; prov. = provensal(ă); pș. = planșa; refl. = reflexiv; sard. = sard(ă); scr. = sârbo-croat(ă); sl. = slav; s.v. = (lat.) *sub voce* ‘sub cuvântul’; sp. = spaniol(ă); spec. = special; suf. = sufix; și urm. = și următorii, următoarele; tir. = tirolez; Trans. = Transilvania; ucr. = ucrainean; ung. = unguresc; v.fr. = vechi francez; v.gr. = vechi grecesc; v.sl. = vechi slav; v.sp. = vechi spaniol; var. = variantă; ve. = venet, din provincia Veneției; vol. = volum.

CONTROVERSIAL ETYMOLOGIES
IN SEXTIL PUȘCARIU’S SCIENTIFIC WORK (III)
(Abstract)

In the present study the author continues the analysis of the etymological explanations given, accepted or rejected by Sextil Pușcariu for some words, most of them having a Latin origin. For almost all of them, Sextil Pușcariu’s solution is correct.

Cuvinte-cheie: *Sextil Pușcariu, etimologie, arin, dogar, duș, a înfoca, a înseila, olar.*

Keywords: *Sextil Pușcariu, etymology, arin ‘alder’, dogar ‘cooper’, duș ‘mood’, ‘demon fiend’, a înfoca ‘blush’, a înseila ‘to stitch’, olar ‘potter’.*

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu”
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21
institutul.puscariu@gmail.com*